

Czesław Bartłomiej Martysz

Kolegium Zarządzania i Finansów
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Krzysztof Kleban

Kolegium Zarządzania i Finansów
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Nieprawidłowości w sektorze spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych

Streszczenie

Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe zrodziły się z idei samofinansowania tworzących je członków, których łączyła pewna więź (np. wspólny zakład pracy lub miejsce zamieszkania). Z biegiem czasu SKOK-i zaczęły się dynamicznie rozwijać i upodabniać do banków, mimo że działały na podstawie bardziej liberalnych przepisów prawa i uproszczonych zasad rachunkowości. Przy braku należytego nadzoru doprowadziło to do wielu wypaczeń i nadużyć w gospodarce kas, które ujawniono dopiero po 2012 r., tj. po przejęciu nadzoru nad sektorem SKOK przez KNF. W efekcie wykrytych nieprawidłowości wiele kas upadło lub zostało przejętych przez inne instytucje finansowe.

Celem artykułu jest ukazanie najczęściej występujących nadużyć w sektorze SKOK w ciągu ostatnich lat. W artykule przytoczono m.in. przykłady nierzetelnych zabiegów księgowych, omijania obowiązującego prawa, prania pieniędzy oraz wyprowadzania środków finansowych poza system SKOK. Artykuł uzupełniają cenne informacje zdobyte w trakcie rozmów z pracownikami sektora SKOK, które jeden z autorów uzyskał w czasie swojej praktyki zawodowej w banku komercyjnym obsługującym kasy.

Słowa kluczowe: Spółdzielcza kasa oszczędnościowo-kredytowa, SKOK, nadużycia finansowe, pranie pieniędzy, agresywna rachunkowość, KNF

Kody klasyfikacji JEL: G21, G23, G28, K42

1. Wprowadzenie

Spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (SKOK-i) powstały na bazie idei samofinansowania tworzących je członków, których łączyła pewna więź (np. wspólny zakład pracy lub miejsce zamieszkania). Z biegiem czasu SKOK-i zaczęły się dynamicznie rozwijać i coraz bardziej upodabniać do banków, mimo że działały na podstawie bardziej liberalnych przepisów prawa i uproszczonych zasady rachunkowości w stosunku do tych w sektorze bankowym. Przy braku należytego nadzoru doprowadziło to do wielu wypaczeń i nadużyć w gospodarce kas, które ujawniono dopiero po 2012 r., tj. po przejściu nadzoru nad sektorem SKOK przez Komisję Nadzoru Finansowego (KNF). W efekcie wykrytych nieprawidłowości po 2012 r. liczba placówek SKOK spadła niemal o 50%, liczba członków o przeszło 20%, a wiele kas upadło lub zostało przejętych przez inne instytucje finansowe.

Celem artykułu jest ukazanie najczęściej występujących nadużyć w sektorze SKOK, które zaobserwowano w ciągu ostatnich lat. W artykule przytoczono m.in. przykłady obchodzenia obowiązującego prawa, manipulacji finansowych, nieuczciwych zabiegów księgowych, problemów kapitałowych związanych z tzw. złymi długami, prania pieniędzy, wyprowadzania środków za granicę, outsourcingu usług i innych czynności, których celem było ukrycie fatalnej sytuacji finansowej kas i subiektywne kształtowanie ich wizerunku ekonomicznego. Artykuł uzupełniają cenne informacje zdobyte w trakcie rozmów z pracownikami sektora SKOK, które jeden z autorów uzyskał w czasie swojej praktyki zawodowej w banku komercyjnym obsługującym kasy.

2. Istota i charakterystyka sektora SKOK

Głównym aktem prawnym regulującym działalność spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych (SKOK) w Polsce jest ustawa o SKOK [Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r., art. 3]. W zakresie nieuregulowanym tą ustawą stosuje się przepisy ustawy Prawo spółdzielcze [Ustawa z dnia 16 września 1982 r.]. Ustawowymi celami działania kas są:

- 1) gromadzenie środków pieniężnych wyłącznie swoich członków,
- 2) udzielanie im pożyczek i kredytów,
- 3) przeprowadzanie na ich zlecenie rozliczeń finansowych,
- 4) wykonywanie dystrybucji ubezpieczeń.

„Protoplastami” współczesnych SKOK-ów były kasy zapomogowo-pożyczkowe działające w zakładach pracy, które uzyskiwały odrębność prawną na podstawie ustawy o związkach zawodowych [Wiszniowski, 2014]. Żeby stać się klientem kasy, trzeba najpierw zostać jej członkiem i formalnym współwłaścicielem, opłacając wpisowe oraz wkład członkowski i wnosząc przynajmniej jeden udział [Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r.,

art. 12–13)¹. Członkami kas są przeważnie osoby niezamożne, wywodzące się z tej samej społeczności, między którymi powinna co do zasady istnieć określona więź, łącząca członków SKOK (np. wspólne miejsce pracy, miejsce zamieszkania lub przynależność do organizacji)².

Wszystkie polskie kasy są zrzeszone w Krajowej Spółdzielczej Kasie Oszczędnościowo-Kredytowej (Krajowej Kasie), będącej członkiem Światowej Rady Związków Kredytowych (World Council of Credit Unions, Inc., WOCCU). Ideę SKOK wyrażono w hasle przyświecającym działalności WOCCU na całym świecie: *not for profit, not for charity but for service* (nie dla zysku, nie dla miłosierdzia, ale po to, by służyć) [<http://www.skok.pl>]. System SKOK stworzono zatem po to, by pomagać ludziom, a nie osiągać zyski [Dunajski, 2012, s. 43].

Kasa Krajowa to spółdzielnia osób prawnych, której jedynymi członkami mogą być kasy [Gryber, 2015, s. 30] i tylko na ich rzecz może ona prowadzić określoną działalność [Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r., art. 44]. Na walnym zgromadzeniu Krajowej Kasy każdemu członkowi przysługuje liczba głosów równa ilości posiadanych udziałów [Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r., art. 48 ust. 3]³. Nadrzędnym celem działania Kasy Krajowej jest zapewnienie stabilności finansowej poszczególnych SKOK, a także sprawowanie kontroli nad nimi dla zapewnienia bezpieczeństwa złożonych w nich środków i zgodności działania z prawem. Do października 2012 r. Kasa Krajowa sprawowała wyłączne funkcje nadzorcze w sektorze SKOK. Dzisiaj, pomimo osłabienia jej roli na rzecz KNF, Kasa Krajowa jest nadal organem koordynującym działalność kas i odgrywa wciąż istotne znaczenie systemowe⁴.

Dynamiczny rozwój sektora SKOK (rysunek 1) trwał aż do 2012 r., kiedy w życie weszła nowa ustawa o SKOK z 2009 r. i nadzór nad kasami objęła KNF. Według raportu KNF na koniec 2013 r. współczynnik wypłacalności kas⁵ wynosił po korektach – 2,85% (przy wymaganych 5%), a 44 spośród 55 kas objętych zostało programem naprawczym, gdyż groziło im ryzyko niewypłacalności. Po ujawnieniu wielu nieprawidłowości, w tym słabej sytuacji kapitałowej, zarówno liczba oddziałów, jak i zrzeszonych w SKOK członków znacznie się zmniejszyła. Na koniec 2017 r. liczba kas wróciła do stanu z 2002 r., a liczba członków zmniejszyła się do poziomu z 2007 r. Na koniec III kwartału 2017 r. na rynku polskim działało 35 kas, z czego większość (26), osiąga zyski, a nie ponosi straty [Raport o sytuacji SKOK po III kwartale 2017; 2018].

¹ Wiele kas uzależnia parametry proponowanych usług finansowych od wysokości wniesionych udziałów. Co więcej, wycofanie wkładów możliwe jest dopiero po zatwierdzeniu rocznego sprawozdania finansowego kasy. Ponadto zgodnie z ustawą o BFG z 10 czerwca 2016 r. udziały, wpisowe i wkłady nie są objęte ochroną BFG.

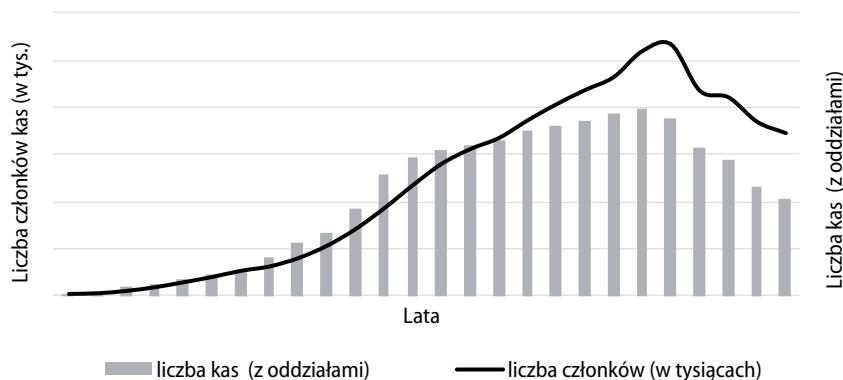
² Zgodnie z art. 10 ustawy o SKOK „Członkami kasy mogą być osoby fizyczne połączone więzią o charakterze zawodowym lub organizacyjnym, a w szczególności: 1) pracownicy zatrudnieni w jednym lub kilku zakładach pracy; 2) osoby należące do tej samej organizacji społecznej lub zawodowej”.

³ Przepis ten sprawiał, że największy wpływ na funkcjonowanie Krajowej Kasy miała największa kasa – SKOK Stefczyka.

⁴ Przykładowo, zgodnie z art. 38 ustawy o SKOK kasy zobowiązane są do utrzymywania rezerwy płynnej na trzy sposoby: (1) w formie środków w kasie, (2) w formie inwestycji w fundusze rynku pieniężnego lub (3) właśnie w Krajowej Kasie. W opinii głównego księgowego jednej z kas odrzucenie depozytów bankowych jako formy rezerwy płynnej, co było chwilowo dopuszczalne, to dowód silnego lobby Krajowej Kasy.

⁵ Jest to stosunek funduszy własnych do aktywów ważonych ryzykiem.

Rysunek 1. Rozwój spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w latach 1992–2017

Źródło: opracowanie własne na podstawie: SKOK w liczbach [<http://www.skok.pl>].

3. Geneza i zarys zmian regulacyjnych w sektorze SKOK po 2012 r.

W 2009 r. sejm RP uchwalił nową ustawę o SKOK, wprowadzającą wiele nowych rozwiązań nadzorczych. Do najważniejszych zmian zaliczyć należy [Kotliński, Waliszewski, 2012, s. 171]:

- 1) przekazanie nadzoru regulacyjnego, licencyjnego i kontrolnego KNF,
- 2) wprowadzenie składki opłacanej przez kasy na nadzór,
- 3) wprowadzenie obowiązkowych rezerw od przyjętych depozytów,
- 4) określenie wymaganego minimalnego poziomu wypłacalności dla kas,
- 5) określenie norm dopuszczalnego ryzyka w kasach,
- 6) wprowadzenie systemu informacyjnego pozwalającego na przekazywanie sprawozdań z działań do KNF,
- 7) wprowadzenie obowiązku publikowania i badania sprawozdań finansowych,
- 8) usunięcie zasady niezarobkowej działalności kas,
- 9) zmiany zasad rachunkowości.

Nadzór finansowy nad kasami przekazano organom administracji publicznej, aby był on bardziej zbliżony do nadzoru w systemie bankowym. Nadrzędnym celem zmian było podniesienie bezpieczeństwa środków zdeponowanych w kasach i przybliżenie ich zasad rachunkowości do tych stosowanych w bankach [Wiszniowski, 2014]⁶. Choć nowa ustawa o SKOK została uchwalona w 2009 r., przez następne trzy lata Trybunał Konstytucyjny badał jej zgodność z Konstytucją. Ustawa w prawie niezmiennym kształcie weszła w życie w 2012 r. W 2017 r. wraz z nowelizacją ustawy z ogółu kas wydzielono tak zwane „małe kasy”

⁶ Nadrzędnym celem prawa bankowego jest zapewnienie bezpieczeństwa depozytów, dlatego też rachunkowość banków była i jest ściśle określona oraz monitorowana przez instytucje nadzorcze.

[Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r., art. 1a]⁷. Nadzór nad nimi ma wciąż sprawować KNF, lecz ma on być mniej rygorystyczny, tj. adekwatny do stopnia skomplikowania działalności i skali ryzyka występującego w działalności kas. Należy również podkreślić, że od 2013 r. kasy objęte są systemem gwarantowania depozytów Bankowego Funduszu Gwarancyjnego (BFG) [Raport Roczny 2013 BFG, 2014].

4. Problematyka więzi, outsourcingu usług i powiązań kapitałowo-personalnych

Ustawowo zdefiniowane cele działania SKOK, a także zastrzeżenie, że ich jedynymi klientami mogą być tylko ich członkowie, pomiędzy którymi istnieje więź, w pewnym stopniu hamował rozwój kas i nie pozwalały na szerszą ekspansję terytorialną. Obecnie więź członkowska jest często tworzona w sposób sztuczny – jest fikcyjna i w żaden sposób nie łączy ze sobą członków kasy, nie generując tym samym niepisanej rękojmi spłat pożyczek. Przykładowo, aby zostać członkiem SKOK Stefczyka należy... zbudować więź poprzez zapisanie się do ogólnopolskiego Stowarzyszenia Krzewienia Edukacji Finansowej, w której szeregach jest obecnie ponad 750 000 osób [<https://www.kasastefczyka.pl>, data odsłony 01.06.2018].

Genezą słabej jakości portfela kredytowego (o której więcej w dalszej części artykułu) było właśnie wypaczenie pierwotnej idei spółdzielczości, wedle której kasy pierwotnie powstawały. Początkowo SKOK-i skupiały swoją działalność na udzielaniu niewielkich pożyczek bez długotrwałych procedur związanych z oceną zdolności kredytowej, dlatego zyskiwały popularność na rynku usług finansowych [Wiszniewski, 2014]. Spłaty zobowiązań członka kasy były oparte nie tyle na jego zdolności kredytowej, ile na jego osobistych cechach oraz fakcie, że w małej społeczności członków kasy wszyscy wzajemnie się znają i tworzą zamkniętą więź ekonomiczną, działającą na zasadzie samopomocy. To, co rzeczywiście mogło działać w przypadku małych kas, nie mogło jednak się sprawdzić w wielkich SKOK-ach, zrzeszających tysiące nieznających się wzajemnie członków, połączonych jedynie formalną więzią uczestnictwa w ogólnopolskim stowarzyszeniu.

Mówiąc o sektorze SKOK, należy wspomnieć o innych podmiotach niebędących kasami, lecz współistniejących i współpracujących z nimi bardzo blisko, połączonych szeregiem powiązań kapitałowych oraz osobowych. Podmioty te pomagały kasom poszerzać ich skalę działania. Najważniejszym, a zarazem centralnym podmiotem grupy SKOK, jest spółka SKOK Holding S.à.r.l. w Luksemburgu, do której w postaci różnorodnych opłat za usługi transferowane są środki z działalności całej grupy SKOK. Spółka ta nie podlega prawu polskiemu, a do jej działalności i sprawozdań KNF nie ma dostępu. Pierwotnie jedynym właścicielem SKOK Holding S.à.r.l. była Kasa Krajowa, obecnie współudziałowcami tej spółki jest kilka innych podmiotów działających w ramach grupy SKOK w Polsce.

⁷ Są to kasy zrzeszające mniej niż 10 tys. członków z sumą aktywów mniejszą niż 20 mln zł.

W tabeli 1 zostały przedstawione najważniejsze podmioty wchodzące w skład holdingu SKOK. Jedną z form współpracy tych firm z poszczególnymi kasami jest świadczenie usług klientom niebędącym członkami kas. Część podmiotów z holdingu świadczy również różne usługi na rzecz kas (np. w zakresie IT), które co roku wyceniane są na wielomilionowe kwoty [Informacja w sprawie powiązań, 2014]. W celu zwiększenia skali biznesu wiele kas zaczęło oferować usługi różnego rodzaju pośrednictwa finansowego, polegającego m.in. na opłacaniu rachunków za media. Aby usługi te mogły być oferowane od ręki nie-członkom (bez konieczności wnoszenia składek i wkładów członkowskich), tworzone były specjalne spółki, które zlokalizowane były w tych samych miejscach co placówki SKOK i dzieliły z nimi tych samych pracowników⁸.

Tabela 1. Uproszczona struktura Grupy SKOK w Polsce

Nazwa podmiotu	Opis
SALTUS Ubezpieczenia	Marka zrzeszająca dwa zakłady ubezpieczeń działające przy SKOK: SALTUS Towarzystwo Ubezpieczeń na Życie S.A. oraz SALTUS Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych, oba powiązane osobowo i kapitałowo z SKOK Holding z Luksemburga i spółką Asekuracja
Asekuracja Sp. z o.o.	Spółka zajmująca się obsługą wierzytelności sektora SKOK, jest jednym ze współwłaścicieli SKOK Holding S.à.r.l
Stowarzyszenie Krzewienia Edukacji Finansowej	Stowarzyszenie powołane w celu szerzenia edukacji finansowej, między innymi o instrumentach finansowych, pomocy i ochronie konsumentów oraz prowadzenia działalności charytatywnej; wszyscy członkowie SKOK Stefczyka muszą obligatoryjnie być członkami stowarzyszenia
Fratrìa Sp. z o.o	Grupa medialna wydająca wiele czasopism (na przykład tygodnik „wSieci” czy miesięcznik „Fronda”), a także współtwórca stron internetowych niektórych kas, powiązana głównie z Kasą Stefczyka
ECCO Holiday Sp. z o.o.	Firma zajmująca się organizacją wycieczek, jej głównymi właścicielami są Asekuracja Sp. z o.o. oraz SKOK Holding S.à.r.l
Aplitt sp. zoo (d. Towarzystwo Finansowe SKOK)	Spółka zajmująca się dostarczaniem usług IT kasom, jej dominującymi akcjonariuszami są SKOK Stefczyka oraz SKOK Holding S.à.r.l
ASK Invest S.à.r.l.	Spółka zarejestrowana w Luksemburgu, zaraz przed przejściem nadzoru nad sektorem SKOK przez KNF, do której przekazywane były wierzytelności z tytułu niespłaconych pożyczek i kredytów udzielonych przez część SKOK, w zamian za dłużne papiery wartościowe emitowane przez spółkę

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: [Informacja w sprawie powiązań, 2014; <https://www.skef.pl/o-stowarzyszeniu/o-nas>].

Inną ważną spółką w holdingu było (założone przez Krajową Kasę) Towarzystwo Finansowe SKOK (TF SKOK), przemianowane na spółkę Aplitt SA, a potem na Aplitt sp. z o.o. Spółka ta, oprócz świadczenia na rzecz kas usług informatycznych, pomagała im udzielać kredytów na okres dłuższy niż mogły to formalnie robić. Zgodnie z prawem SKOK-i mogły udzielać kredytów hipotecznych na okres maksymalnie pięcioletni. Dzięki współpracy ze spółką Aplitt okres kredytowania mógł się wydłużyć nawet do piętnastu lat – kasy finansowały

⁸ Przykładowo są to Stefczyk Finanse – Towarzystwo Zarządzające Skok Sp. z o.o. spółka komandytowo-akcyjna oraz TK Finanse Sp. z o.o.

tę część kredytu, która była spłacana przez pierwsze pięć lat, następnie dług był refinansowany w spółce zewnętrznej. Zabieg ten pozwalał kasom na szerszą akcję kredytową. Sytuacja ta zmieniła się w 2006 r., kiedy nowa ustawa o finansowym wspieraniu rodzin w nabywaniu własnego mieszkania zniósła ograniczenia dotyczące kredytów oferowanych przez SKOK [Mikołajewska, 2012, s. 34]. Jednak w 2009 r. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że ta część nowej ustawy, pozwalająca na udzielanie długoterminowych kredytów SKOK jest niekonstytucyjna [Wyrok Trybunału Konstytucyjnego]. Wkrótce potem SKOK-i powróciły do współpracy z TF SKOK w celu rozszerzenia skali swojej działalności.

Oprócz długoterminowych kredytów kasy oferowały ubezpieczenia. Podobnie jak w przypadku kredytów o terminie dłuższym niż pięć lat, zgodnie z prawem kasy nie mogły tego robić samodzielnie, gdyż mogły jedynie pośredniczyć w zawarciu umowy ubezpieczeniowej swoich członków. W tym celu holding wykorzystywał powiązane z systemem spółki, w tym przypadku Towarzystwo Ubezpieczeniowe SKOK na życie S.A. oraz Towarzystwo Ubezpieczeń Wzajemnych SKOK. W poszczególnych kasach oferowane były produkty obu tych zakładów ubezpieczeń [<http://www.aferyfinansowe.pl>]. Prócz zwykłej działalności ubezpieczeniowej, na TUV SKOK oparty był wcześniejszy (przed BFG) system ochrony depozytów sektora SKOK, realnie niespełniający swojej funkcji [Golec, 2009]. Obecna rola biznesowa TUV SKOK jest podobna jak u innych komercyjnych ubezpieczycieli⁹.

Zarówno spółka Aplitt, jak i oba towarzystwa ubezpieczeniowe są powiązane kapitałowo i osobowo przede wszystkim z Kasą Krajową oraz zarejestrowaną w Luksemburgu spółką SKOK Holding S.à.r.l. Tak skonstruowany system wydzielania części operacyjnej, aby podejmować działalność zabronioną kasom przez prawo, pozwalał holdingowi na zwiększenie skali swojej działalności i przychodów oraz utrudniał procesy nadzorcze KNF, jako że komisja nie sprawuje bezpośredniej kontroli nadzorczej nad większością spółek z holdingu.

Większość spółek holdingu stworzyła Kasa Krajowa – organ, który miał nadzorować i dbać o bezpieczeństwo kas, potencjalnie ułatwiał im omijanie obowiązującego prawa i rozszerzanie skali biznesu [Mikołajewska, 2012, s. 34]. Zasadność istnienia specjalnych spółek świadczących usługi dla kas tłumaczono efektem synergii oraz zmniejszeniem kosztów ponoszonych przez sektor SKOK [Informacja w sprawie powiązań, 2014]. Nie potwierdzają tego jednak opinie pracowników kas, które dzięki prawomocnym wyrokom sądowym nie musiały już dotować funduszu reklamowo-promocyjnego prowadzonego przez Krajową Kasę. Niektórzy pracownicy SKOK-ów podkreślili, że wraz z wejściem kas pod system gwarantowania depozytów BFG znacznie zmniejszyły się składki z tego tytułu w stosunku do poprzedniego systemu opartego na TUV SKOK. Należy jednak wspomnieć o nowych kosztach, jakie muszą ponosić kasy, związanych m.in. z nadzorem KNF oraz obowiązkową sprawozdawczością prowadzoną wedle nowych standardów rachunkowości.

⁹ W opinii członków zarządu dwóch kas SKOK-i nie korzystają z usług TUV SKOK, ponieważ na tle konkurencji są one po prostu za drogie.

5. Problemy kapitałowe i „złe długi”

Głównym powodem upadku większości kas była zła jakość ich portfela kredytowego. Kasy udzielały często kredytów bez zabezpieczenia klientom niemającym realnej możliwości ich spłaty, zawyżając dochody tych osób lub zaniżając poziom kosztów minimalnej egzystencji. Prowadziło to przede wszystkim do bardzo wysokiego współczynnika niespłacanych kredytów i pożyczek, na które kasy powinny były tworzyć rezerwy, ale na ogół tego nie robiły. Zgodnie z wytycznymi WOCCU i Ministerstwa Finansów, jeśli członek kasy zalega ze spłatą raty o kwartał, to kasa musi utworzyć rezerwę w wysokości 35% wartości pożyczki, natomiast przy opóźnieniu rocznym już w wysokości 100% wartości pożyczki. Na fatalną jakość portfela kredytowego SKOK zwrócił uwagę także Bank Światowy, w swoim raporcie z 2010 r. [<http://siteresources.worldbank.org>]. Według raportu KNF o sektorze SKOK na koniec 2013 r. 29,4% kredytów w sektorze SKOK było zagrożonych¹⁰, a wielkość ta była i tak zaniżona przez zamianę rok wcześniej około 33% przeterminowanych należności na skrypty dłużne, emitowane przez spółkę ASK Invest S.à.r.l [Sytuacja SKOK w I kwartale 2013 roku, 2013]. Sytuację kapitałową sektora SKOK przedstawiono na rysunku 2, gdzie kasy podzielono na trzy grupy pod kątem wysokości współczynnika wypłacalności. Na koniec czerwca 2018 r. w ośmiu kasach współczynnik ten wynosił 5% lub mniej.

Wiele kas dla zwiększenia skali działalności korzystało z usług pośredników finansowych, co w bankowości jest wciąż powszechną praktyką¹¹. Ponadto kasy często nie weryfikowały zdolności kredytowej swoich klientów¹², nie posiadały odpowiednich modeli scoringowych i nie korzystały z informacji o kredytobiorcach dostępnych w rejestrach, takich jak np. Biuro Informacji Kredytowej (BIK¹³).

Innym problemem występującym w sektorze SKOK było podwyższone ryzyko płynności kas, powstające w wyniku niedopasowania zapadalności pasywów i wymagalności aktywów. Już w raporcie z 2012 r. KNF oznajmiła, że działalność pożyczkowa kas finansowana jest głównie z krótkoterminowych depozytów o zapadalności do 6 miesięcy – 51% kredytów było dłuższych niż 5 lat a 85,3% depozytów było krótszych niż rok [Sytuacja SKOK w 2013 roku, 2014]. Problem ten nadal występuje [Raport o sytuacji SKOK po III kwartale 2017 r., 2018], chociaż już w 2015 r. zapadalność depozytów finansujących kredyty wydłużyła się średnio do 12 miesięcy. Z podobnymi problemami boryka się także sektor bankowy.

¹⁰ Były to tzw. kredyty niepracujące zwane *non-performing loans*, NPL. W systemie bankowym wskaźnik ten wyniósł wówczas 7,4%.

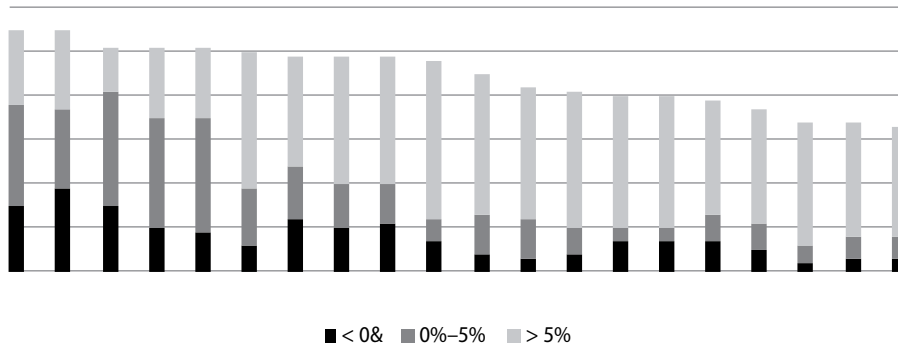
¹¹ Jedną z kas na Górnym Śląsku, która ostatecznie upadła, zrezygnowała z usług pośredników finansowych ze względu na znacznie wyższą szkodowość portfela pozyskanych w ten sposób klientów.

¹² W ustawie o SKOK mowa jest co prawda o tym, że w kasach działają w charakterze opiniodawczym komisje kredytowe, jednak przed 2012 r. nie powstały żadne powszechne akty wykonawcze regulujące pracę tych komisji, przez co każda kasa miała dowolność w zakresie stosowania polityki kredytowej.

¹³ Obecnie jest to powszechna praktyka. Co więcej, sprawdzenie historii klienta bezpośrednio w BIK jest obecnie prawie o połowę tańsze niż dawniej, za pośrednictwem Krajowej Kasy.

W opinii pracowników sektora SKOK kasy nie miały generalnie problemów z utrzymaniem płynności a zrywalność lokat była stosunkowo niska¹⁴.

Rysunek 2. Liczba kas pod względem poziomu współczynnika wypłacalności na koniec kolejnych kwartałów w okresie 09.2013–06.2018

Źródło: opracowanie własne na podstawie raportów KNF.

6. Manipulacje księgowo-finansowe

SKOK-i stosunkowo często wykorzystywały różnego rodzaju zabiegi księgowo-finansowe, mające na celu głównie ukrycie pewnych informacji przed opinią publiczną lub obchodzenie istniejącego prawa przeważnie w celu uzyskania korzyści majątkowych.

W niektórych kasach częstą praktyką było udzielanie kredytów na nieruchomości osobom, które później te nieruchomości wynajmowały swojemu kredytodawcy, płacącemu czynsz kilkakrotnie wyższy od kwoty rat kredytu [Holzer, Omachel, Węglewski, 2013]. W ten sposób pieniądze powoli przepływały z kas (czyli od ich zwykłych członków) do kupującego nieruchomość, nierzadko związanego osobowo z holdingiem SKOK lub czołowymi członkami danej kasy. W wielu kasach ostateczna decyzja kredytowa zależała od osobistej decyzji członka zarządu kasy, co mogło przyczynić się do udzielania kredytów osobom, które nie powinny ich otrzymać, a także stwarzało duże pole do nadużyć i wyłudzeń, na przykład pozwalając brać kredyty tak zwanym „słupom”. Niekontrolowana akcja kredytowa kas i udzielanie kredytów bez realnej możliwości ich odzyskania, połączona z nieskuteczną windykacją, była jednym z powodów serii upadłości SKOK w warunkach nowego nadzoru.

Sposobem na polepszenie kapitałów własnych w kasach było wydzielanie części majątku (głównie znaku handlowego SKOK) i działalności operacyjnej danej kasy (głównie obszaru IT oraz sprzedaży) do osobnej spółki, którą to następnie wnoszono do kasy. Dzięki takiej

¹⁴ Lokaty były zrywane częściej niż zwykle tuż po ogłoszeniu upadłości innej kasy oraz po upadku piramidy finansowej Amber Gold. Aby zaradzić nagłym odpływom depozytów kasy wprowadzały wiele rozwiązań, m.in. naklejanie nalepek o gwarancji BFG czy przygotowanie specjalnych skryptów dla pracowników oraz broszur dla klientów kas z informacjami na temat bezpieczeństwa lokat w SKOK-ach.

operacji SKOK-i mogły jednorazowo wpisać sobie wartość nowej spółki zależnej (której zawyżona wycena bazowała głównie na wartości znaku handlowego oraz przyszłych zdyskontowanych przepływach pieniężnych ze sprzedaży produktów finansowych) jako przychód nadzwyczajny, który po zatwierdzeniu przez zgromadzenie członków SKOK stawał się częścią kapitałów własnych, podnosząc tym samym wskaźniki kapitałowe. Kasy uzyskały w ten sposób nawet 30 mln zł [Wilkowicz, 2013]¹⁵. W wielu przypadkach wraz z częścią działalności SKOK przenosiły do spółek zewnętrznych także osoby w kasach zatrudnione. W istocie rzeczy kasy przenosiły część swoich operacji do spółek, nad którymi KNF nie miała bezpośredniego nadzoru. Tak przeprowadzany outsourcing części działalności, powodujący bardzo silną zależność SKOK od zewnętrznej spółki, budził istotne zastrzeżenia KNF, jako że był on przeprowadzany niezgodnie z przepisami ustawy o SKOK [Rekomendacje dla SKOK, 2018]. Na wyprzedawanie części majątku, wykorzystywanego wcześniej w działalności operacyjnej, decydowały się raczej większe kasy, które przez zatracenie idei miejscowej spółdzielczej instytucji kredytowej były nastawione na zdecydowanie większe ryzyko niespłacania kredytów [Wilkowicz, 2013]. Z wyjaśnień KNF wynika, że wyodrębnienie części operacyjnych kas i wniesienie ich aportem do specjalnie utworzonych spółek podniosło wynik sektora SKOK w 2013 r. o 282 mln zł [Wiszniowski, 2014].

Niebagatelne znaczenie dla eliminacji agresywnej rachunkowości w SKOK-ach miało wprowadzenie obowiązku badania sprawozdań finansowych kas przez audytora¹⁶. Z perspektywy czasu można zdecydowanie stwierdzić, że wyłączenie z obowiązku badania sprawozdań niektórych instytucji finansowych prowadzi do wzrostu zagrożenia bezpieczeństwa finansowego w skali kraju [Wiszniowski, 2014].

Jeżeli chodzi o nowe zasady rachunkowości kas, wskazać należy zwłaszcza na obowiązek przestrzegania zasady współmierności przychodów i kosztów, w szczególności rozliczenia opłat i prowizji w czasie¹⁷. Ponadto kasy zyskały możliwość uznawania odpisów bilansowych jako kosztów uzyskania przychodu (miało to szczególne znaczenie przy spisywaniu niepracujących aktywów).

7. Proces i skutki transferu pieniędzy oraz złych długów z kas

Jak już wcześniej wspomniano, do sektora SKOK można zaliczyć dwie spółki zarejestrowane w Luksemburgu – spółkę SKOK Holding S.à.r.l. oraz ASK Invest S.à.r.l. Spółka SKOK Holding S.à.r.l. została założona przez Kasę Krajową w 2007 r. Jako że SKOK Holding jest współwłaścicielem wielu spółek z sektora kas, duża część zysków tych przedsiębiorstw trafia

¹⁵ W opinii głównego księgowego jednej z kas technikę taką zastosowały m.in. Wielkopolska SKOK, SKOK Piast, SKOK Jaworzno i SKOK Nike.

¹⁶ Wcześniej obowiązek ten dotyczył jedynie części kas w przypadku spełniania zasad determinowanych m.in. przez sumę bilansową, przychody czy liczbę zatrudnionych, określonych w art. 64 ustawy o rachunkowości.

¹⁷ Wcześniej część kas ujmowała prowizje za udzielenie pożyczek w trybie kasowym, a nie memoriałowym.

właśnie do Luksemburga. W ten sposób pieniądze z kas są transferowane za granicę, a więc pieniądze, które powinny zasilić fundusz stabilizacyjny Kasy Krajowej lub trafić jako dywidenda do kas, nigdy do nich nie trafiają, a ów fundusz, stworzony by pomagać SKOK w trudnej sytuacji, jest niedokapitalizowany. Warty odnotowania jest również fakt, że spółka SKOK Holding nie zatrudnia żadnego pracownika, a jej zyski pochodzą tylko z dywidend od spółek zależnych [Informacja w sprawie powiązań, 2014].

KNF szacuje, że co roku w formie różnego rodzaju opłat za usługi spółek należących do SKOK Holding S.à.r.l., z kas w Polsce do Luksemburga może płynąć nawet 70 mln złotych [Ćwiklak, 2017]. Z analizy KNF wynika, że owe spółki kontrolowane przez SKOK Holding świadczą swoje usługi tylko i wyłącznie podmiotom z sektora SKOK, a większość tych usług jest w dodatku wyceniana zbyt wysoko, na niekonkurencyjnym poziomie [Informacja w sprawie powiązań, 2014].

Zarejestrowana w Luksemburgu spółka ASK Invest S.à.r.l. również nie zatrudnia żadnych pracowników. Jej celem było ukrycie złych długów, które stanowiły poważną część portfela kredytów i pożyczek kas. Spółka odkupywała od polskich kas przeterminowane kredyty w zamian za tak zwane „skrypty dłużne”, czyli dłużne papiery wartościowe, które kasy mogły wykazywać w swoich bilansach jako krótko- i długoterminowe inwestycje [Mikołajewska, 2012, s. 33]. W momencie uchwalenia nowej ustawy o SKOK aż 26 kas zaczęło stosować ten proceder w obawie przed czynnościami nadzorczymi i ewentualnymi przyszłymi zaleceniami KNF. Dzięki sprzedaży należności za skrypty dłużne kasy nie musiały tworzyć rezerw i odpisów na niespłacane kredyty. Oczywiście wydaje się stwierdzenie, potwierdzone przez KNF, że wycena tych skryptów była zawyżana [Afera SKOK pod lupą, 2015]. Luksemburska spółka ASK Invest odpowiadała za windykację należności kas, pobierając wszelkie opłaty należne w tym okresie, jednak po upływie 10 lat niewindykowane długi i tak miały wrócić do kas. Wszystkie te operacje pozwalały kasom na ukrycie ich rzeczywistej, trudnej sytuacji kapitałowej, a ASK Invest mogła wyprowadzać do Luksemburga zyski w postaci opłat za windykację należności z wyemitowanych skryptów.

O ile w przypadku wymienionych manipulacji finansowo-księgowych wymienionych we wcześniejszym podrozdziale często trudno jest jednoznacznie określić, czy te działania są zgodne z prawem czy też nie (znowelizowana ustawa o SKOK zabrania już sprzedaży zorganizowanych części przedsiębiorstwa) [Wilkowicz, 2013] o tyle proces wyprowadzania pieniędzy do Luksemburga, sam fakt tworzenia tam fikcyjnych spółek oraz manipulowanie wyceną składników bilansu (skryptów dłużnych) spełniają kryteria agresywnej rachunkowości. Utworzenie przez Kasę Krajową luksemburskich spółek i ich działalność wpisuje się w definicję nadużyć finansowych: Kasa Krajowa działała umyślnie, a jej działania naruszyły zasadę zaufania do instytucji działających na rynku finansowym. Warto podkreślić, że Luksemburg uważany jest za raj podatkowy, oferujący możliwość względnego ukrycia działalności gospodarczej [<http://www.taxhavens.biz>].

8. Pranie pieniędzy

Przykładem nadużyć w sektorze SKOK, spotykanych również powszechnie w sektorze bankowym, było udzielanie kredytów tak zwanym „słupom”. Osoby te, w zamian za wynagrodzenie, zaciągały w swoim imieniu zobowiązania, a uzyskane pieniądze przekazywały swemu zleceniodawcy – przeważnie grupie przestępczej. „Słupami” byli najczęściej bezrobotni lub osoby bez stałego źródła dochodu, wywodzący się z tak zwanego marginesu społecznego, którzy w zamian za wzięcie kredytu otrzymywały od grupy przestępczej jednorazowe wynagrodzenia. Aby „słupy” mogły legalnie zaciągać zobowiązania, umowy kredytowe były zabezpieczane nieruchomościami. Ich właścicielami byli liderzy grupy przestępczej. Wartość tych nieruchomości była często zawyżana, aby mogły być one zabezpieczeniem kredytów na wyższe kwoty. GIIF w 2013 r. potwierdził, że niektóre nieruchomości, będące zabezpieczeniem kredytów, nie należą do kredytobiorców i są one wyceniane na zawyżone kwoty, co zgłoszono do prokuratury [Jabłoński, 2017].

Wyłudzeniu kredytów często towarzyszył proceder fałszowania dokumentów. „Słupy” przedstawiały fałszywe zaświadczenia (np. o zatrudnieniu i dochodach) czy też akty notarialne poświadczające zawyżone wartości zabezpieczeń kredytów, pozwalające na podwyższenie zdolności kredytowej. Dla potwierdzenia rzekomo wysokich dochodów „słupów” na ich rachunkach pieniężnych dokonywano wielu przelewów. Według kontroli GIIF część zaświadczeń o zatrudnieniu pochodziło z podejrzanych spółek zarejestrowanych na Cyprze [Tokarz, 2015]. Przykładowo, w marcu 2017 r. został zatrzymany notariusz współpracujący z grupą przestępczą ze SKOK w Wołominie, oskarżony o sporządzanie aktów notarialnych nieruchomości z zawyżoną wyceną [Jabłoński, 2017].

W większości umów kredytowych powtarzały się te same nazwiska, gdzie jedna osoba mogła być pożyczkobiorcą, poręczycielem czy członkiem zarządu fasadowego podmiotu gospodarczego. Dzięki takim zabiegom pieniądze wyłudzone ze SKOK w Wołominie krążyły cały czas wśród tych samych osób. Działalność SKOK w Wołominie jest obecnie porównywana do działalności piramidy finansowej [Jabłoński, 2017].

Część pieniędzy pochodzących z wyłudzonych kredytów inwestowano w różne krajowe i zagraniczne spółki tak, aby potem z ich pomocą kupować luksusowe towary. W celu wyłudzenia dalszych kredytów kupowano nieruchomości mające być ich zabezpieczeniem. Część pieniędzy transferowano za granicę do rajów podatkowych takich jak Cypr czy Luksemburg [Były prezes SKOK Wołomin może wyjść z aresztu, 2015].

Niektóre kredyty udzielane „słupom” były spłacane przez osoby trzecie w celu wyprania pieniędzy [Omachel, 2014] – przeważnie nie ratalnie, ale jednorazowo w gotówce. Metodą na ukrywanie prawdziwej sytuacji w kasie było również udzielanie nowych kredytów na spłacenie poprzednich, również zaciągniętych w SKOK w Wołominie [Tokarz, 2015]. Dzięki temu kasa mogła wykazywać znacznie niższy poziom kredytów niespłacanych w terminie, a w konsekwencji ograniczać tworzenie odpowiednich rezerw. W SKOK w Wołominie wyłudzonych

zostało około 200 kredytów i pożyczek na sumę przekraczającą 300 mln złotych. Początkowo „słupom” udzielano kredytów na sumy od 200 tys. do 4,5 mln złotych, jednak gdy sprawą zainteresowała się prokuratura i KNF, przestępcy zaczęli zaciągać kredyty w wysokości nieprzekraczającej 1 mln złotych, jako że umowy na większe kwoty były zabezpieczane przez organy kontrolujące [Skok Wołomin jako piramida finansowa, 2015]. Członkowie zarządu kasy zostali oskarżeni o udział w grupie przestępczej wyłudzającej kredyty.

Do końca 2017 r. w śledztwach mających na celu wyjaśnienie sprawy kasy, zarzuty postawiono aż 136 osobom [Jabłoński, 2017]. Większość kredytów udzielonych słupom nie była jednak nigdy spłacana¹⁸, co przyczyniło się do upadku kasy. Co więcej, członkowie kasy byli wzywani do wniesienia dodatkowych udziałów, ponieważ zgodnie z ustawą o SKOK, o ile przewidywał to statut kasy, członkowie kasy odpowiadają za jej zobowiązania do podwójnej wysokości wpłaconych wcześniej udziałów [Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r., art. 26 ust. 3].

BFG musiał wypłacić depozytariuszom kasy 2,25 mld złotych a 781 osób nie odzyskało całości swoich depozytów z uwagi na przekroczenie sumy gwarantowanej (100 tys. euro) [Tokarz, 2015]. Kontrola KNF wykazała w kasie naruszenia licznych przepisów, między innymi ustaw Prawo Spółdzielcze, o SKOK, o praniu pieniędzy oraz Kodeksu Karnego. Według KNF Kasa Krajowa wiedziała o nadużyciach w SKOK w Wołominie już od 2008 r., a mimo to nie podjęła żadnych działań [Harmonogram działań KNF, 2015], opowiadając się jedynie za strategią restrukturyzacji sektora SKOK na podstawie tej kasy i SKOK-u Stefczyka. Co więcej, Kasa Krajowa przyznała zarządowi SKOK w Wołominie nagrodę Feniksa w kategorii „menedżer roku” – najwyższą nagrodę w systemie kas spółdzielczych [*Nagrody Feniksa rozdane!*, 2011].

W SKOK-u w Wołominie łamano także przepisy prawa zawarte w ustawie o swobodzie działalności gospodarczej, która zobowiązuje do przyjmowania płatności powyżej 15 tys. złotych wyłącznie za pomocą rachunku bankowego, a nie w formie gotówki [Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r., art. 22]. Pod zarzutem prania pieniędzy w SKOK w Wołominie oraz wyłudzenia zeń kredytów oskarżony był także jeden z byłych posłów, którego łączą powiązania osobowe z prezesem kasy [Kowalczyk, 2018].

Audytor SKOK w Wołominie nigdy nie zgłaszał żadnych zastrzeżeń co do sytuacji finansowej kasy. SKOK w Wołominie była pierwszą kasą, w której KNF zdecydowała się na przeprowadzenie kontroli w 2012 r., której efektem było skierowanie sprawy do prokuratury. KNF wydała wówczas 35 zaleceń odnoszących się do zidentyfikowanych w działalności kasy nieprawidłowości i zagrożeń. Aż 20 z nich dotyczyło sytuacji finansowej i sposobu zarządzania kasą, a 13 dotyczyło jakości aktywów. Zarządcę komisarycznego ustanowiono dopiero pod koniec 2014 r., kiedy kasa była w krytycznej kondycji finansowej, a cały jej zarząd przebywał w areszcie [Harmonogram działań KNF, 2015]. Kilka miesięcy później kasę zlikwidowano. Nadużycia w SKOK w Wołominie są najbardziej skrajnym przykładem nadużyć w sektorze kas. Warto dodać, że członkowie SKOK w Wołominie zostali zmuszeni przez syndyka do pokrycia strat do wysokości podwójnej wartości wpłaconych przez nich udziałów [Boczoń, 2016].

¹⁸ Udział kredytów zagrożonych kasy wynosił w momencie ogłoszenia upadłości ok. 80%.

9. Metody sanacji sektora SKOK

Zgodnie z nową ustawą o SKOK kasy, które stwierdzą stratę bilansową lub groźbę jej powstania lub też niebezpieczeństwo związane z niewypłacalnością lub utratą płynności płatniczej, mają obowiązek poinformowania o tym KNF. W takiej sytuacji kasy muszą przygotować program naprawczy, przedstawić go KNF i zobowiązać się do jego wykonania¹⁹. KNF może wówczas ustanowić kuratora, który ma prawo uczestnictwa w posiedzeniach rady nadzorczej i zarządu kasy, a także wnoszenia sprzeciwu wobec uchwał i decyzji podejmowanych przez te organy [Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r., art. 72a-c]. Głównym zadaniem kuratora jest nadzorowanie przebiegu procesu restrukturyzacyjnego oraz informowanie o jego przebiegu KNF.

KNF ma prawo do wprowadzenia w danej kasie zarządcy komisarycznego w celu wprowadzenia lub kontynuacji planu naprawczego [Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r., art. 73, 73a, 74c, 74k] m.in. w sytuacji, gdy:

- zarząd SKOK nie przedstawił planu naprawczego,
- podejmowany w SKOK program naprawczy nie przynosi oczekiwanych rezultatów²⁰,
- aktywa kasy nie wystarczają na zaspokojenie jej zobowiązań,
- istnieją podejrzenia naruszania w danym SKOK przepisów prawa,

Zarząd komisaryczny jest najbardziej dotkliwą formą restrukturyzacji, ponieważ wraz z jego ustanowieniem dotychczasowy zarząd kasy zostaje odwołany a kompetencje innych organów podmiotu zostają zawieszane. Zarządca komisaryczny pełni swoje funkcje w danej kasie do zakończenia się w niej programu naprawczego i jeżeli nie przynosi on rezultatów²¹, KNF poszukuje instytucji gotowych przejąć kasę. Jeśli nikt nie wyrazi chęci przejęcia kasy będącej w trudnej sytuacji finansowej (w pierwszej kolejności badane są możliwości przejęcia przez inną kasę a dopiero potem przez bank), wówczas KNF składa wniosek o ogłoszenie upadłości tej kasy.

Inną metodą sanacji SKOK-ów jest zwrócenie się o pomoc do Krajowej Kasy. Jeżeli strata bilansowa kasy spowoduje obniżenie stosunku funduszy własnych do wartości aktywów poniżej 1%, wówczas Krajowa Kasa musi podjąć decyzję o udzieleniu ewentualnej pomocy z funduszu stabilizacyjnego [Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r., art. 74c].

¹⁹ Przed 2012 r. nie istniały szczegółowe przepisy dotyczące postępowania naprawczego lub zarządu komisarycznego.

²⁰ Decyzje KNF były nieraz odbierane kontrowersyjnie. Przykładowo, w sierpniu 2016 r. Krajowa SKOK wydała oświadczenie, że w jej ocenie nie zachodzą przekonujące okoliczności wymagające wprowadzenia zarządcy komisarycznego w SKOK Wybrzeże. Krajowa Kasa wskazała przy tym m.in. na fakt, że kasa ta realizowała plan naprawczy i otrzymała odpowiednią pomoc stabilizacyjną. Jednak zdaniem KNF pomoc stabilizacyjna dla SKOK Wybrzeże w latach 2014–2016 okazała się niewystarczająca dla przywrócenia stabilności kasie, która na dzień 17.08.2017 r. miała współczynnik wypłacalności na poziomie –39,12%. Dnia 21 listopada 2017 r. kasa upadła.

²¹ Analizując komunikaty KNF można przyjąć, że celem samodzielnych działań sanacyjnych, poprzedzających ostateczne przejęcie lub likwidację kasy, powinno być doprowadzenie do utrzymania wskaźnika funduszy własnych do wartości aktywów powyżej 1%.

Sektor SKOK borykał się z problemami finansowymi już przez dłuższy czas przed wprowadzeniem nowego nadzoru, jednak to przejście nadzoru przez KNF uwidoczniło większość z nich. Wiele SKOK-ów przed likwidacją miało ujemne współczynniki wypłacalności, pomimo minimalnego wymaganego poziomu 5% [Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r., art. 24, ust. 2 pkt 5]²², a także ujemne wartości kapitałów własnych. Problemy kapitałowe kas narastały od lat, znacznie wcześniej niż w momencie przejścia funkcji nadzorczych przez KNF i ukrywane były między innymi za pomocą różnych manipulacji finansowo-księgowych.

Tabela 2. Wykaz SKOK-ów, dla których ostatecznie ogłoszono upadłość likwidacyjną

Lp.	Nazwa kasy	Data wprowadzenia przez KNF zarządu komisarycznego	Data ogłoszenia przez sąd upadłości likwidacyjnej
1	SKOK Wspólnota ^{a)}	02.08.2013	20.11.2014
2	SKOK Wołomin ^{b)}	11.12.2014	05.02.2015
3	SKOK Polska	28.07.2015	13.04.2016
4	SKOK Kujawiak	12.06.2015	02.06.2016
5	SKOK Jowisz	10.08.2015	02.06.2016
6	SKOK Arka ^{c)}	26.08.2015	12.07.2016
7	SKOK Skarbiec	28.10.2015	29.09.2016
8	Wielkopolska SKOK	18.05.2016	28.02.2017
9	Twoja SKOK	25.05.2016	19.06.2017
10	SKOK NIKE	07.07.2016	03.07.2017
11	SKOK Wybrzeże	08.08.2016	21.11.2017

^{a)} Bezpośrednią przyczyną upadłości były koszty umów outsourcingowych, jakie kasa zawarła przed wprowadzeniem do niej zarządu komisarycznego z zewnętrznymi podmiotami (zrzeszonymi głównie w holdingu SKOK w Polsce). Umowy te były konstruowane tak, że zdecydowanie ograniczały jej działalność operacyjną, a rozwiązanie ich wiązało się z jeszcze większymi kosztami, na jakie kasa nie mogła sobie pozwolić. Innymi powodami upadłości kasy była zła jakość portfela kredytowego i brak finansowania zewnętrznego.

^{b)} Powodem upadłości kasy były głównie liczne nadużycia kredytowe powiązane z praniem pieniędzy.

^{c)} Przesłanką do ogłoszenia upadłości kasy była jej głęboka niewypłacalność (współczynnik wypłacalności -22,69%) oraz brak możliwości samodzielnego przeprowadzenia planu naprawczego w związku z brakiem pomocy finansowej ze strony Kasy Krajowej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie komunikatów KNF.

Od stycznia 2012 r. do listopada 2018 r. zlikwidowano łącznie 23 kasy. Mianowani przez KNF zarządcy komisaryczni zasiadali we wszystkich 11 kasach, które ostatecznie upadły (tabela 2) oraz w 10 z 12 kas, które zostały przejęte przez inne instytucje (tabela 3). Na dzień 5 listopada 2018 r. SKOK Jaworzno była jedyną kasą, w której funkcjonował zarząd komisaryczny (ustanowiony 4 sierpnia 2016 r.). We wszystkich komunikatach wydanych przez KNF w 2016 r. i 2017 r. upadłości kas były uzasadnione tym, że ich aktywa nie wystarczały

²² Tuż po wejściu w życie nowej ustawy z 1999 r. kasy zostały zobligowane do tego, aby na koniec stycznia 2014 r. posiadać wskaźnik wypłacalności powyżej 5% (vs 8% w bankach). Na koniec 2013 r. warunek ten spełniało jednak tylko 9 spośród ponad 50 kas, a średni współczynnik wypłacalności sektora wynosił 0,85%.

na pokrycie ich zobowiązań. Kasy były głęboko niewypłacalne, a działania restrukturyzacyjne prowadzone przez zarządy komisaryczne nie przynosiły pożądanych rezultatów. Komentarze dotyczące upadłości niektórych kas ujęto w przypisach dolnych dla tabeli 2 (ich źródłem są głównie komunikaty KNF).

Tabela 3. Wykaz SKOK-ów, które zostały przejęte

Lp.	Nazwa kasy	Data wprowadzenia zarządu komisarycznego przez KNF	Data przejęcia	Instytucja przejmująca
1	SKOK Dziedzice	N/D	27.08.2014	SKOK Szopienice
2	SKOK im. Św. Jana z Kęt	29.07.2013	01.09.2014	Alior Bank
3	SKOK Kopernik	09.08.2013	22.12.2014	Bank Pekao
4	SKOK Wesoła	21.05.2014	01.08.2015	PKO BP
5	SKOK Siarkopol	N/D	01.11.2015	SKOK im. E. Kwiatkowskiego
6	SKOK im. S.K. Wyszyńskiego	28.07.2015	01.03.2016	Alior Bank
7	Powszechna SKOK	28.07.2015	01.06.2016	Alior Bank
8	SKOK Profit	14.09.2016	30.11.2016	Śląski Bank Spółdzielczy „Silesia”
9	Bieszczadzka SKOK	19.09.2016	01.09.2017	ING Bank Śląski
10	Lubuska SKOK	12.10.2016	31.10.2017	Bank Spółdzielczy we Wschowie
11	SKOK Rafineria	14.06.2017	30.05.2018	BGŻ BNP Paribas
12	SKOK Piast	28.06.2017	01.11.2018	Bank Millennium

Źródło: opracowanie własne na podstawie komunikatów KNF.

Tabela 4. Rekomendacje dla sektora SKOK wydane przez KNF

Nazwa i data wprowadzenia	Cele rekomendacji
Rekomendacja A, czerwiec 2015 r.	Sformalizowanie zasad zarządzania ryzykiem kredytowym i udzielania kredytów, określenie obowiązków zarządu i rady nadzorczej w tej kwestii ^{a)}
Rekomendacja B, czerwiec 2015 r.	<ul style="list-style-type: none"> • Określenie dobrych praktyk w zakresie ładu korporacyjnego • Uregulowanie zasady stabilnego zarządzania kasami, kwestii struktury organizacyjnej kas, członkostwa w nich i związków między członkami (w związku z odejściem kas od idei samopomocy i osłabieniem więzi członkowskich^{b)}, które powinny być gwarantem bezpieczeństwa kas) • Uregulowanie kwestii outsourcingu usług (generujących wysokie ryzyko operacyjne i wysokie koszty finansowe)
Rekomendacja C, grudzień 2015 r.	<ul style="list-style-type: none"> • Określenie zasad rachunkowości kas • Określenie sposobu wyceny zorganizowanych części kas, w tym wyceny wyprzedawanego majątku i otrzymywanych w zamian udziałów • Określenie sposobu wyceny skryptów dłużnych posiadanych przez kasy oraz danych potrzebnych do ich wyceny^{c)} • Nakazanie kasom (pkt 26) udostępniania na użytek KNF danych finansowych spółek, w których kasy mają przynajmniej 20% udziałów, co wcześniej było pomijane
Rekomendacja D, sierpień 2016 r.	Zarządzanie obszarami IT i bezpieczeństwa teleinformatycznego dla zwiększenia bezpieczeństwa klientów w dobie digitalizacji usług finansowych ^{d)}

Nazwa i data wprowadzenia	Cele rekomendacji
Rekomendacja E, wrzesień 2016 r.	<ul style="list-style-type: none"> • Podsumowanie problemów większości kas • Dobre praktyki w zarządzaniu ryzykiem operacyjnym, stopy procentowej, płynności i koncentracji dla ograniczenia nadmiernej ekspozycji kas na ryzyko i dla pobudzenia ich dalszego, bezpieczniejszego rozwoju

a) Rekomendację oparto w dużej mierze na rozwiązaniach dotyczących udzielania kredytów w bankach, lecz część postanowień zweryfikowano, biorąc pod uwagę specyfikę sektora SKOK.

b) KNF w swoich zaleceniach nakazywała kasom „powrót do korzeni” i budowania więzi członkowskich. Przykładowymi działaniami były m.in. zakaz umieszczania na stronach internetowych kas informacji o wysokościach depozytów i kosztach kredytów (informacje te były dostępne tylko w placówkach) oraz zakaz prowadzenia przez kasy działalności pożyczkowej poprzez Internet.

c) Są to m.in. struktura wiekowa należności, efektywność i plan windykacji czy średni okres przeterminowania kredytów. KNF zastrzegł w rekomendacji, że brak kompletnej informacji uniemożliwia wycenę takiego instrumentu, co kasy wcześniej robiły. KNF nakazał również dokonać stosownych odpisów i zmniejszyć wycenę skryptów dłużnych.

d) Jest to *de facto* kontynuacja rekomendacji wydawanych dla sektora bankowego czy sektora ubezpieczeń.

Źródło: [Rekomendacje dla SKOK, 2018]

Instytucje przejmujące kasy mogą dostać na ten cel pożyczki lub bezzwrotne dotacje z Bankowego Funduszu Gwarancyjnego w celu wsparcia procesu restrukturyzacji niewypłacalnej kasy [Komunikat z 277. posiedzenia KNF, 2015]. W okresie 2012–2017 BFG musiał wypłacić poszkodowanym klientom upadłych kas ponad 4,2 mld złotych [Bednarz, 2017].

Systemowe działania dla ustabilizowania sytuacji finansowej w kasach zostały podjęte przez KNF w formie dedykowanych rekomendacji. Były to działania reaktywne, stosowane także w sektorze bankowym. Do końca 2017 r. KNF wydała pięć takich rekomendacji, przedstawionych w tabeli 4. Nie są one wprowadzane aktami prawnymi, ale są wiążące dla objętych nimi podmiotów, tak jak w przypadku rekomendacji dla sektora bankowego [Rekomendacje dla SKOK, 2018].

10. Nadużycia finansowe wśród towarzystw oszczędnościowo-kredytowych w USA

Warto dodać, że nadużycia finansowe w sektorze polskich spółdzielczych instytucji samopomocowych to nie odosobniony przypadek w skali światowej. W USA w sektorze *savings and loan associations* (S&L) pod koniec XX w. stwierdzono liczne nieprawidłowości, nastąpiła seria bankructw tychże instytucji, a zdecydowaną większość szkód finansowych pokrył Skarb Państwa USA [Akerlof, Shiller, 2017, s. 142]. Genezą tych wydarzeń była deregulacja przepisów, wprowadzająca stan przypominający ten z polskiego sektora SKOK sprzed 2012 r. Podstawą oszustw finansowych dokonywanych w towarzystwach S&L były manipulacje księgowe oraz udzielanie kredytów podstawionym osobom – „słupom”. W ten sposób towarzystwa mogły najpierw zebrać duże sumy pieniędzy, aby później udzielić kredytu podstawionemu deweloperowi, który pieniądze zamiast na inwestycje, przelewał na konta ludzi powiązanych z osobami decyzyjnymi kasy [Akerlof, Shiller, 2017, s. 146].

W sektorze towarzystw S&L dochodziło również do sztucznego zawyżania wartości nieruchomości należących do „podstawionych” deweloperów. Firmy te, współpracujące z danym towarzystwem, wzajemnie kupowały i sprzedawały sobie te same działki budowlane, za każdym razem podbijając ich ceny tak, by mogły brać na nie coraz większe kredyty [Akerlof, Shiller 2017, s. 146]. Sytuacja ta doprowadziła do kryzysu sektora towarzystw S&L (nie były one w stanie spłacać swoich zobowiązań z uwagi na szkodowość portfela kredytowego), a w konsekwencji także do kryzysu na rynku nieruchomości w USA.

11. Podsumowanie

Celem artykułu było przedstawienie i analiza nadużyć finansowych w sektorze spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych. Przejęcie nadzoru nad kasami przez KNF (październik 2012 r.) uwidoczniło wiele nieprawidłowości w sektorze SKOK, polegających m.in. na manipulowaniu wynikami finansowymi oraz wypaczaniu prawdziwej sytuacji kapitałowej kas. Były one rezultatem zarówno niedostatecznego uregulowania tego rynku, rodzącego pokusy do nadużyć ze strony zarządów kas, jak i nieefektywnego nadzoru ze strony Krajowej SKOK oraz skomplikowanej struktury powiązań osobowo-kapitałowych w sektorze.

Większość SKOK-ów odeszła od pierwotnej idei małych, lokalnych, samopomocowych i nienastawionych na zysk instytucji na rzecz konkurowania i zdobywania nowych klientów w modelu zbliżonym do tego stosowanego przez banki. Kasy w pierwotnym, opartym na uproszczonych przepisach prawa systemie, były nieprzystosowane do tak szerokiej działalności, ponieważ fundamentem ich bezpieczeństwa była więź członkowska. Wiąż ta miała rodzić pewne poczucie odpowiedzialności i solidarności członków kasy, gwarantując m.in. spłaty zaciągniętych pożyczek. Wiąż faktyczną zastępowano więzią formalną, opartą na przynależności do specjalnie stworzonej ogólnopolskiej organizacji. Kasy, chcąc konkurować z bankami²³ i rozwijać się na szerszą skalę, zaczęły wykorzystywać „przewagę prawną” dla szybszego rozwoju, co wpływało na pojawianie się wielu nadużyć finansowych w sektorze SKOK. Nowe przepisy i nowy model nadzoru nad sektorem SKOK, choć wciąż niedostatecznie efektywne, sprawiły jednak, że sektor ten jest dziś zdecydowanie bezpieczniejszy. Choć wydaje się to oczywiste, należy jednak wyraźnie podkreślić, że opisane w artykule nieprawidłowości nie dotyczyły wszystkich kas. Generalizowanie i przypisywanie problemów jednej kasy całemu sektorowi wynika z niewiedzy części społeczeństwa, która wszystkie SKOK-i traktuje jako jedną spółdzielnię, jeden podmiot gospodarczy²⁴.

²³ Pracownicy kas jako głównych konkurentów SKOK-ów wskazywali przeważnie lokalne banki spółdzielcze oraz Alior Bank.

²⁴ Nieporozumienie to może częściowo wynikać z faktu, że w Polsce istnieje porozumienie „Kasy Stefczyka”, tworzone przez Kasę Centrum, Kasę Unii Lubelskiej i Kasę Stefczyka. Choć są to formalnie osobne podmioty, to prowadzą m.in. wspólne działania marketingowe i mają porównywalne oferty usług finansowych.

Historia kas pokazuje, jakie niebezpieczeństwo niesie za sobą zbyt poluzowany nadzór oraz niekontrolowana działalność w istotnej części sektora finansowego. Należy podkreślić, że w przyszłości na rynku usług finansowych mogą pojawić się inne podmioty parabankowe (na przykład FinTech-y), których działalność, nie będzie ściśle nadzorowana, co może grozić pojawieniem się kolejnych nadużyć i realnych strat dla społeczeństwa. Wreszcie w kontekście SKOK-ów warto przypomnieć pogląd N. Roubiniego i S. Mihma, że przyczyn ostatniego kryzysu finansowego należy upatrywać m.in. w instytucjach, które wyglądały jak banki, działały jak banki, ale nie podlegały takim regulacjom jak banki [Wiszniowski, 2014].

Szeroko rozumiane nadużycia finansowe są immanentną cechą nie tylko spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych, ale także innych podmiotów gospodarczych. Choć niektóre typy nadużyć są symptomatyczne dla sektora SKOK i wynikają z luk regulacyjnych, to zjawiska takie jak pranie pieniędzy czy wyłudzenia kredytowe spotyka się również w innych instytucjach finansowych. Mimo że temat nadużyć w sektorze SKOK jest rzadko poruszany w nauce finansów czy ekonomii (główne źródło wiedzy stanowią raporty KNF), to jest on z pewnością interesujący i warty dalszych badań, ponieważ dotyczy kwestii ważnych dla społeczeństwa – bezpieczeństwa finansowego oraz zaufania do szeroko rozumianych instytucji finansowych.

Bibliografia

Wydawnictwa zwarte

1. Akerlof G.A., Shiller R.J. [2017], *Złowiąc frajera. Ekonomia manipulacji i oszustwa*, PTE, Warszawa.
2. Bekieszczyk K. [2011], *Nadzór KNF nad spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi*, Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wrocław.
3. Dunajski A. [2012], *Służąc ludziom, 20 lat SKOK w Polsce*, Spółdzielczy Instytut Naukowy, Sopot.
4. Golec M. [2009], *System gwarantowania depozytów w spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych*, „Ekonomiczne Problemy Usług”, nr 38, Zeszyty naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego.
5. Golec M. [2016], *Regulacje ryzyka działalności kredytowej spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w porównaniu do banków*, *Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*, nr 4/ (82).
6. Gryber M. [2015], *Rola władz w SKOK*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa.
7. Janc A. (red.) [2010], *Bankowość a kryzys na rynkach finansowych*, „Zeszyty Naukowe”, 140, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań.
8. Konarski M., Woch M. [2014], *Z zagadnień nadzoru i kontroli organów władzy publicznej w Polsce*, t. IV, Marek Woch, Warszawa.
9. Kotliński G., Waliszewski K. [2012], *Instytucje parabankowe na rynku usług bankowych w Polsce*, CeDeWu, Warszawa.

10. Kutera M. [2008], *Rola audytu finansowego w wykrywaniu przestępstw gospodarczych*, Difin, Warszawa.
11. Kutera M. [2016], *Nadużycia finansowe. Wykrywanie i zapobieganie*, Difin, Warszawa.
12. Pluskota P. [2013], *Mikrofinanse w ograniczaniu niedoskonałości rynków kredytowych*, CeDeWu, Warszawa.
13. Rogowski W. (red.) [2014], *Nowe koncepcje i regulacje nadzoru finansowego: nadzór makro-stabilnościowy, nadzór bankowy SKOK, instrumenty finansowe*, Oficyna Allerhandy, Kraków–Warszawa.
14. Szelańska A. (red.) [2007], *Instytucje rynku finansowego w Polsce*, CeDeWu, Warszawa.
15. Wiszniewski E. [2014], *Rewolucja czy normalizacja rachunkowości spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych?*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, nr 373, s. 282–195.

Artykuły prasowe

1. Ćwiklak D. [2017], *Prezydent nagradza za tworzenie SKOK-ów*, „Newsweek”, 16.11.2017, <http://www.newsweek.pl/polska/polityka/jaroslaw-bierecki-dostal-order-za-skok-i-od-andrzej-dudy,artykuly,419000,1.html>, dostęp 16.11.2017.
2. Holzer R., Omachel R., Węglewski M. [2013], *SKOK nad przepaścią*, „Newsweek”, 12.06.2013, <http://www.newsweek.pl/biznes/wiadomosci-biznesowe/skok-nad-przepas-cia,105146,1,1.html>, dostęp 12.06.2013.
3. Kowalczyk S. [2018], *Wyludzenia w SKOK Wołomin. Były poseł OSKARŻONY przez prokuraturę*, 13.02.2018, http://www.se.pl/wiadomosci/polityka/wyludzenia-w-skok-wolomin-byly-posel-oskarzony-przez-prokurature_1040189.html, dostęp 11.01.2017.
4. Mikołajewska B. [2012], *Długi SKOK (do Luksemburga)*, „Polityka”, nr 35.
5. Omachel R. [2014], *Czy w SKOK-u Wołomin ktoś pierze pieniądze?*, „Newsweek”, 30.10.2014, <http://www.newsweek.pl/biznes/czy-w-skok-u-wolomin-ktos-pierze-pieniadze,105388,1,1.html>, dostęp 30.10.2014.
6. Tokarz D. [2015], *Jak państwo przegrało z oszustami*, „Puls Biznesu”, 27.02.2015, <https://www.pb.pl/jak-panstwo-przegralo-z-oszustami-784812>, dostęp 27.02.2015.
7. Wilkiewicz Ł. [2013], *KNF: To wyprzedz placówek podniosła SKOK-om dochody w 2012 roku*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 26.06.2013, <http://serwisy.gazetaprawna.pl/finanse-osobiste/artykuly/714222,knf-to-wyprzedz-placowek-podniosla-skok-om-dochody-w-2012-roku.html>, dostęp 26.06.2013.
8. Wilkiewicz Ł. [2017], *Wyłączenie spod nadzoru KNF dziewięciu SKOK-ów*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 11.01.2017, <http://serwisy.gazetaprawna.pl/finanse-osobiste/artykuly/1009524,ustawa-o-skok-nadzor-knf-o-skok.html>

Dokumenty prawne

1. Depository Institutions Deregulation and Monetary Control Act of 1980, Pub.L. No. 96–221, 94 Stat. 132(1980).
2. Ustawa z dnia 16 września 1982 r. Prawo spółdzielcze, Dz.U. z 2016 r., poz. 21 z późn. zm.
3. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. z 1997 r. nr 88, poz. 553 z późn. zm.

4. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, Dz.U. z 2016 r., poz. 1998 z późn. zm.
5. Ustawa z dnia 2 lipca 2004 r. o swobodzie działalności gospodarczej, Dz.U. z 2004 r. nr 173, poz. 1807 z późn. zm.
6. Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, Dz.U. z 2012 r., poz. 855 z późn. zm.
7. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 24 marca 2009 r., K 23/07, Dz.U. z 2009 r. nr 50, poz. 403.

Materiały internetowe

1. *Afera SKOK pod lupą sejmowej komisji. Kasy sprzedawały usługi za „obietnice”* [2015], 7.05, <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/arttykul/afera-skok-pod-lupa-sejmowej-komisji-kasy,118,0,1787766.html>
2. Bednarz P. [2017], *Upadłości SKOK-ów kosztują miliardy*, 18.09, <https://businessinsider.com.pl/finanse/koszty-upadlosci-skok-ow/5meetsh>
3. Boczoń W. [2016], *Dlaczego syndyk wysyła wezwania do zapłaty, czyli czym się różni SKOK od banku?*, 7.12, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Dlaczego-syndyk-wysyla-wezwania-do-zaplaty-czyli-czym-sie-rozni-SKOK-od-banku-7488228.html>
4. *Były prezes SKOK Wołomin może wyjść z aresztu. Jeśli wpłaci milion złotych kaucji* [2015], 31.10, <http://www.rmfm24.pl/fakty/polska/news-byly-prezes-skok-wolomin-moze-wyjsc-z-aresztu-jesli-wplaci-m,nId,1913929>
5. *Harmonogram działań KNF w sprawie SKOK Wołomin* [2015], 22.05, https://www.knf.gov.pl/?articleId=58748&p_id=18
6. <http://siteresources.worldbank.org>, dostęp 1.06.2018.
7. <http://www.aferyfinansowe.pl>, dostęp 1.06.2018.
8. <http://www.skef.pl>, dostęp 1.06.2018.
9. <http://www.skok.pl>, dostęp 1.06.2018.
10. <http://www.taxhavens.biz>, dostęp 1.06.2018.
11. <http://www.worldbank.org>, dostęp 1.06.2018.
12. <https://www.kasastefczyka.pl>, dostęp 1.06.2018.
13. *Informacja w sprawie powiązań kapitałowych i personalnych w sektorze spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych (SKOK)* [2014], 21.10, https://www.knf.gov.pl/?article=-Id-60593&p_id=18
14. Jabłoński M. [2017], *Afera SKOK Wołomin. Ponad 400 tomów akt oraz około 1000 tomów załączników*, 7.11, <https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/arttykul/afera-skok-wolomin-prokuratura-podejrzani,187,0,2385595.html>
15. *Komunikat KNF dotyczący restrukturyzacji SKOK Jaworzno oraz SKOK Piast* [2018], 13.07, https://www.knf.gov.pl/o_nas/komunikaty?articleId=62368&p_id=18
16. *Komunikat z 277. Posiedzenia KNF w dniu 29 września 2015 r.* [2015], https://www.knf.gov.pl/?articleId=53836&p_id=18<http://pnf.pl/polskie-nagrody-filmowe-orly-2014-rozdane/>
17. *Nagrody Feniksa rozdane!* [2011], 13.06, <http://niezalezna.pl/11961-nagrody-feniksa-rozdane>
18. *Przekręty w SKOK Wołomin. Wiceprezes aresztowana* [2014], 26.04, <http://www.newsweek.pl/biznes/wyludzenia-skok-wolomin-aresztowanie-wiceprezes-newsweek-pl,artykuly,284879,1.html>

19. *Raport o sytuacji SKOK po III kwartale 2017* [2018], 11.01, https://www.knf.gov.pl/?article-Id=60671&p_id=18
20. *Raport o sytuacji SKOK po III kwartale 2017 r.* [2018], 11.01, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Raport_o_sytuacji_SKOK_w_2013_37858_58031.pdf
21. *Raport Roczny 2013 BFG* [2014], 19.11, https://www.bfg.pl/wp-content/uploads/2016/10/bfg_pl_2013.pdf
22. *Rekomendacje dla SKOK* [2018], 21.12, https://www.knf.gov.pl/dla_rynku/regulacje_i_praktyka/rekomendacje_i_wytyczne/rekomendacje_dla_SKOK
23. *SKOK Wołomin jak piramida finansowa. Pieniądze wyprowadzone z firmy to ogromna suma* [2015], 3.04, <http://niezalezna.pl/65737-skok-wolomin-jak-piramida-finansowa-pieniadze-wyprowadzone-z-firmy-to-ogromna-suma>
24. *Sytuacja SKOK w 2013 roku* [2014], kwiecień, https://www.knf.gov.pl/knf/pl/komponenty/img/Raport_o_sytuacji_SKOK_w_2013_37858_58031.pdf
25. *Sytuacja SKOK w I kwartale 2013 roku* [2013], lipiec, https://www.knf.gov.pl/?article=-Id-58040&p_id=18
26. *Upadłość SKOK Arka* [2016], 12.07, https://www.knf.gov.pl/o_nas/komunikaty?article=-Id-54940&p_id=18
27. *Upadłość SKOK NIKE* [2017], 3.07, https://www.knf.gov.pl/o_nas/komunikaty?article=-Id-57332&p_id=18
28. *Upadłość SKOK Polska* [2016], 13.04, https://www.knf.gov.pl/o_nas/komunikaty?article=-Id-54941&p_id=18
29. *Zawieszenie działalności SKOK Arka oraz wystąpienie z wnioskiem o ogłoszenie upadłości* [2016], 11.05, https://www.knf.gov.pl/o_nas/komunikaty?articleId=54961&p_id=18
30. *Zawieszenie działalności SKOK Wybrzeże oraz wystąpienie z wnioskiem o ogłoszenie upadłości* [2017], 15.09, https://www.knf.gov.pl/o_nas/komunikaty?articleId=58644&p_id=18

Irregularities in credit union sector

Summary

Co-operative credit unions (PL abbr. SKOK) have emerged from the idea of self-financing co-operatives run by the members for the members and formed by people who have something in common (e.g., locality, in which they live or work). Over time, SKOKs have become a fast-growing alternative to banks although regulations governing them were much more liberal and they were required to apply simplified rules of accounting. In the absence of adequate supervision, these arrangements had led to a number of cases of misrepresentation and financial abuses in their management, which got revealed as late as after the year 2012, i.e., after the credit unions had been subjected to the supervision of the KNF – Polish Financial Supervision Authority. As a result of these irregularities, many SKOK credit unions went bankrupt or were taken over by other financial institutions.

The goal of the paper is to discuss irregularities the most often committed in the SKOK sector over recent years. We give examples of, e.g., false accounting, circumventing the law, money laundering or taking financial assets outside of the SKOK system. The paper is supplemented with valuable data collected from interviews with credit union sector employees by one of the authors conducted during his professional internship in a commercial bank, which acted as a service provider to SKOK credit unions.

Keywords: co-operative credit union, SKOK, financial abuses, money laundering, aggressive accounting, KNF-Polish Financial Supervision Authority
